

Формацията от зурни и тъпани е един от символите на традиционните странджански *панагири*. *Маноолу и малкотърновци* – песен на *совакь* (на трапеза) – разказва как заради данъци предупреждават търновци на *панагира*, когато ядат, пият и *хоро* правят, да се откажат от скъпата музика: Да не тупка Ильо тъпанът, / да не свири Манол зурната, / да не оди Пешо хорото, / да не лепи лирите, / лирите на зурнаджията”. Но търновци заради *панагира* се събират богати и сиромаси и заявяват, че не могат “на личен ден Църногорово” без *хорото* и зурната: “вергия ще си платиме, / на панагира пак ще подем” [Стоин, 1939, №254]. От текста става ясно, че зурнаджийската музика е скъпоплатена и освен това при веселба на зурнаджията се “лепят лири” – дава се *парса*.

В баладичен сюжет *Свекърва клеветница* от Еленско героят се връща от механата “със зурли и със тъпани, със гайди и със цигулки” (във вариант Б “със зурли и със тъпани и със четири цигулки”), но либето му не го посреща и той го убива [Арnaudов, 1913, №107, вариант А и вариант Б]. Във вариант на същия сюжет от с. Мирково, Пирдопско, при връщането на Трендафил от кръчмата “два тъпана му тупаха / и три му зурни свиреха” [АИИ, папка 149, № 1807]. В песен от с. Ябланица, Тетевенско, пляла се “на тлаки и седенки”, зурните са наречени свирки. Дамянка е уморена от работа, заспива и не спазва заръката на Дамян да го чака до втори петли. Той се връща с шествие: “дор три му свирки свиреа, / и три тупана тупаа” и след клеветата на майка си реже главата на Дамянка [Стоин, 1928, №1673]. Вариант на същия сюжет е седенкарска песен от Плевенско, в която Диманка заспива и не посреща завърналия се “със зурли Диман, с тъпани”. Наклеветена от свекървата, че заспала, защото е играла през нощта с младите му чираци, тя е погубена от мъжа си [Стоин, 1931, №1349]. Сюжетът може да даде информация за битуването на зурната като инструмент, съпровождащ веселията и конкретно шествията след празнуване в механи и кръчми. Може да се допусне, че професионалните свирачи на зурни и тъпани са били поръчвани от заможни хора, еснафи (чираците на героя на последната песен са косвено доказателство за неговата заможност).

В много фолклорни песенни текстове, макар че не се споменава изрично думата зурна или названието зурнаджийска група, се подразбира, че става реч за този музикален инструмент или за формация с негово участие. Понякога във фолклорни текстове съставът от зурни и тъпани се означава с едната си част – “зурнаджиите дойдоха”, “младоженецът прати своите тъпани”. Когато Цепенков описва сватба в Дебърско, нарича една и съща музикална формация *тапаните, тапанарите, свиркьи, табуани* (тъпани) и *тапани и сурли* [Цепенков, 1998: 80, 82, 85].

Често в песенни текстове, особено от Пиринския край и Средна западна България, се срещат названия на музиканти – *свирци* и на група – *тъпани и свирки, сфирки, табуани*. Има няколко възможни аргумента, които дават основание да се допусне, че става дума за тъпани и зурни. Според наши теренни материали от Югозападна България зурната е наричана и *свирка*, а зурнаджиите – *свиркари* [АИФ I, №100:1, 7, 34]. В песенните текстове ситуацията при която се употребява словосъчетанието *тъпани и свирки* е македонска сватба, която традиционно е озвучавана от тъпани и зурни. Не на последно място свирката (овчарска свирка, сворче, пищялка, шупелка и др.) трудно би звучала заедно с тъпан, който би заглушил нейния глас. Пряко доказателство за идентичността на свирка и зурна (*сурла*), свирци и зурнаджии в песенните текстове дава Марко Цепенков. В записаната и публикувана от него епическа песен *Дете*